

המצוה הראשונה היא הצווי אשר צונו בהאמנת האלהות והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל הנמצאים והוא אמרו אנכי יי' אלהיך ובסוף גמרא מכות אמרו תרי"ג מצות נאמרו למשה בסיני מאי קראה תורה צוה לנו משה ר"ל מנין תורה והקשו על זה ואמרו תורה בגימטריא תרי"א הוי והיה המענה אנכי ולא יהיה מפי גבורה שמענום הנה נתבאר לך שאנכי יי' מכלל תרי"ג מצות והוא צווי באמונת האלהות כמו שבארנו.

1
האדם
לכ"ט

2

האדם
לכ"ט

רמב"ן כ (ב-ג) אנכי ה' אלהיך. הרבנו הזה מצות עשה⁷³, אמר אנכי ה', יורה ויוצא אותם שידעו ויאמינו כי יש ה' והוא אלהים להם, כלומר הווה קדמון⁷⁴, מאתו היה הכל בחפץ⁷⁵ ויכולתו, והוא אלהים להם שחייבים לעבוד אותו.

[מצות האמנה במציאות השם והתורה]

כה להאמין שיש לעולם אלוה אחד שהמציא כל הנמצא, ומכחו וקפצו היה כל מה שהוא, ושקיה ושיהיה לעדי עד, וכי הוא הוציאנו מארץ מצרים ונתן לנו את התורה, שנאמר בתחלת נתינת התורה: אנכי יי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו'. ופרושו כאלו אמר, "תדעו ותאמינו שיש לעולם אלוה", כי מלת אנכי תורה על המציאות.

3
האדם
לכ"ט

האדם
לכ"ט

והנראה מדעתו של בעל ההלכות שאין מנין תרי"ג מצות אלא גזירותיו יתעלה שגזר עלינו לעשות או מנענו שלא נעשה, אבל האמונה במציאותו יתעלה שהודיענו¹⁴ באותות ומופתים ובגילוי השכינה לעינינו הוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצות לא ימנה בחשבונן.

Rabbi Chaim Vital explains that *middos* were not enumerated in the Torah among the *mitzvos* because they are the very foundation of all *mitzvos* and the Torah itself. It is in his ability to emulate the perfect character traits attributed to Hashem that man is in the image of God. One who lacks proper character is therefore deficient in the very essence of humanity.

200
Leff
Outlooks
insights
כ"ט

כזכר, וכל לפרש תשובתם שאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ושמעו, שכוונתם היא על זה האופן, כל אשר דבר ה' חלק ממנו, שהוא מה שאמר ועמה אס שמוע, שהוא ענין הנחמד מפי הגבורה אז, נעשה אנו מקבלין עליו לעשות מעשה קודם שנשמעהו, וחלק ממנו שהוא מה שאמר תשמעו לעמיד⁶ שהוא תורת חכם, ושמעו פירוש לא קבלו ולא מאנו, אלא תלו הדבר עד שישמעו לדעת מה יעשה ישראל, כי הם דברים שאין להם שיעור ואין גבול לקבלה זו, כי בכל דור ודור יחדשו דברים וגדרים וסיגים ותקנות, ומי יכלול מורה שאין לה שיעור כזה, לזה תלו שיהיה הדבר נרשומם עד שישמעו ויצטוו בכל דבר אס יוכלו קבל, ומעתה לא קבלו עליהם אלא תורה שזכתה, אבל תורה שבעל פה הדבר תלוי ועומד, ועל זה כפה ה' עליהם ההר כגיגית עד שקבלו עליהם תורת חכם, ובזאת היה עד ימי מרדכי ושאלו פעולת חכם לחיים אשר עשו להם מרדכי ושאלו, חזרו לקבל צדקון לקיים כל דבר אשר יחדשו ויתקנו עליהם הכתיבה, אחר אשר ראו מה גדלו מעשה הדיקים שזולתם לא היה נשאר רושם משונאיהם של ישראל, והגם שרבותיו ז"ל (שם) דרשו אומרים נעשה ושמעו באופן אחר לשנת, שדמו למלאכים שקדמו לומר המעשה קודם השמיעה כמלאכים שמקדימין עושי דברו קודם לשמוע בקול דברו, זה דרך דרש, וגם לדרכנו הרי אמרו נעשה קודם שישמעו, ולא הקדימו השמיעה אלא בתורת חכם, או אפשר שהכתוב נכתוב לבי הפירושים, אחד בדיקים, ואחד בשאר דברים כי תשינוף שמו החכם לא ישנו הדרכנו ישראל יחד

אם שמוע תשמעו וגו'. כריך לדעת טעם כפל שמוע תשמעו, ואולי יכוין ה' לזוהרם על קבלת צ' תורות, אחת אשר ישמיעם באותו מלך, ואחת היא תורה שבעל פה ודקדוקי סופרים וספרים, וגדרי חכמים ומקנותם וגזירתם אשר יורה, כרמזו נמצאת לא חסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושאלו (דברים ז' יא). ולזה אמר כנגד מה ששמיעם מהמלאות אז, אמר אס שמוע, וכנגד תורות העמידים מפי חכמי ישראל אמר תשמעו לעמיד, ולדרך זה ידויק על כוון אומרו ועמה אס שמוע, כי להיות שמעו צאומרו תשמעו על העמיד, לזה סמך ועמה אס שמוע, לומר אס שמוע עמה תשמעו לעמיד, כזכר, ודקדק לומר "צקולי" כאן על דרך אומרו ז"ל (ילק"ט רמז תתקצ) שומע מפי חכם וכו' כשומע מפי הגבורה, והוא אומרו כי מצוה זו שאני אומר לכם שתקבלו תקנת חכם, כריך שתהיה לכם שזה כאלו אס השמעתיה והגדתייה לכם:

6
האדם
לכ"ט

ואולי כי צוה יתיישב מאמרו ז"ל במסכת שבת (פח). שדרשו צפוק (י) ויתלצו בתחית ההר, שכפה עליהם ההר כגיגית ואמר להם אס אס תקבלים וכו', ואס לאו שם תהא קצורתכם, וקשה והלא הם אמרו (להלן דו') כל אשר דבר ה' נעשה ושמעו, ומה מקום לכפיה זו, והתוספות מירלו שם שמא היו חוזרים כשירלו האש הגדולה שיצתה נשמטן עד כאן, ואין דבריהם נראים, כי אדרבא יוספו פחד ופחד ויירלו יראת הרוממות, ולפי מה שפירשתי כי ה' אמר להם צ' תורות אחת מפיו אז, ואחת לעמיד מפי חכמים

16

21

1

של תורה שבכתב ורמזים אשר בזה הוא מצוין דבר מתוך דבר
 ונולדו הלכה מתוך הלכה הגה זה הוא בן עוה"ב
 שהיה סוד בינה יען כי משמעות בינה הוא כך שיצונו
 דבר מתוך דבר ומש"כ מי שאינו מודה בכך ה"ו אין
 לו חלק לעוה"ב ומפורש בדברי רבינו הארי"ו ז"ל עמ"ש
 אין לו חלק לעוה"ב היינו שיסאר במלכות שהיה סוד
 העשיה ח"ש כפה ההר כגיגית שיש לה בית קבול
 לרמוז על תורה שבכתב שטושה לכל היצה בית קבול
 שתכיל בקרבה כמה אלפים הלכות שזאת
 תהיה עיקר קבלת התורה ואמר להם אם תחס מקבלם
 11 התורה הדיעה היא תורה שבכתב שעליה נאמר רחצה
 מני ים מוטב ואם לאו שם במלכות הנקראת
 שם שה"ס עשיה בסוד ויש דוד שם תהיה קבורהכס
 כלומר מקום שלכס שלא תזכו לעוה"ב שה"ס בינה אלף
 תשאר במלכות הנקראת שם :

שם מנמד שכפה עליהם ההר כגיגית ו"ל למה עשאו
 כגיגית שהפדו ועשה זו בית קיבול כמו גיגית ודי
 להטוהו כמו שהיה למעלה מראשיהם ואם כדו שלא יצרוהו
 וינסו מתחתיו מי זה יצרה מיד ה' שאם ילאו מתחתיו
 גם ההר ולך ע"ג ראשיהם ועוד יש כאן קושיא ידועה
 הלא הם קבלו ברצון לב את התורה שהקדמו נעשה
 לשמט ועוד ו"ל אומרו שם ההר קבורהכס והול"ל כאן
 6 הלא עומדים תחת ההר ו"ל בס"ד כי הם קבלו תורה
 שבכתב כפי מה שיעידו המקראות כמו הקראין דלזלי
 בחר פשט המקרא ולא היו רוצין לקבל תורה שבכתב
 אשר בכל היצה ותיצה של המקרא תולה בה תלי תלים
 11 של הלכות ולכן אמרו נעשה ונשמע ר"ל נעשה כפי
 אשר נשמע מן פשט המקראות והוא יתברך כפה אותם
 על תורה שבכתב ולכן עשה את ההר לעיניהם חפור בחוכו
 כמו גיגית לרמוז להם שכל היצה ותיצה של המקרא היא
 כמו גיגית שיש לה בית קיבול ומטושים לחובה ו"ן אשר
 14 תכיל אלף אלפים טיפות ו"ן בקרבה וע"מ כן תחס חייבים
 לקבל את תורה שבכתב וידוע כי המאמין בדרשות

7
 12
 י' ה' ה' ה'
 ש"ס
 פ"ח

ועי"ש, ולכן אע"פ שכבר קבלו על עצמן
 את התורה מאהבה, נעשה ונשמע, מכל
 מקום מיראה לא נסו, וע"ז רמזה האש
 הגדולה, וכמש"כ בפדשת ואתחנן [ד'
 פל"ן]: מן השמים השמיעך את קולו ליסודך
 6 גו' ואת אשו הגדולה כו', הרי שביאר הכתוב
 דהאש היתה ליראת העונש, ואלמלא באו
 לעשו וישמעאל בכפיית ההר ג"כ היו
 מקבלין את התורה, כדאמרינן ברפ"ק דע"ז
 [דף ב' ע"א]: כלום כפית עלינו הר כגיגית
 11 ולא קבלנוה, משמע דאז בודאי היו מקבלין
 אותה, אלא שאז היתה עבודה מיראה אבל
 לא מאהבה, משא"כ ישראל דמאהבה קבלוה
 מעצמם וכפיית ההר היתה רק כדי לקבלה גם
 מיראה, אבל אם לא היו מקבלים מצדם
 מאהבה לא היו נותנין להם את התורה
 לגמרי.

י (יג) [ב] ומטבע של
 ברכה אחרונה כך היא אשר נתן לנו תורת אמת
 וחיי עולם נטע בתוכנו. פירוש תורת אמת היא
 תורה שבכתב וחיי עולם נטע בתוכנו היא תורה
 שבעל פה דכתיב (קהלת יב יא) דברי חכמים
 כדרבונות וכמסורות נטועים לאפוקי מאותם
 האומרים ולחיי עולם נטעה בתוכנו. ושתי ברכות
 אלו יש בהם מ' תיבות כנגד מ' ימים שעמד
 משה בהר :

10
 16
 ה"ל
 ה"ל

י"ט, ג'. כה תאמר לבית יעקב.

1 פירש"י וז"ל: כלשון הזה ובסדר הזה
 עכ"ל. וכן לקמן [פסוק ו']: אלה הדברים
 אשר תדבר אל בני ישראל, ופירש"י וז"ל:
 לא פחות ולא יותר עכ"ל. וצריך לבאר אמאי
 הקפיד הקב"ה לא פחות ולא יותר וכן כלשון
 הזה ובסדר הזה.

9
 ה"ל
 ה"ל
 ה"ל

והנה אמרו רז"ל במסכת שבת [דף פ"ח
 ע"א]: ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה
 עליהם הר כגיגית. ועיין בתוס' שהקשו הא
 סבר הקדימו נעשה ונשמע ולמה לו לכפות
 ההר עליהם, ותירצו וז"ל: שמה יהיו חוזרים
 11 כשיראו האש הגדולה שיצתה נשמתן עכ"ל.
 והנראה בביאור הדברים על פי דברי התנא
 במסכת אבות [פרק א' מ"ג]: אל תהיו

ונראה שמטעם זה סידר הקב"ה את
 דבריו אל בני ישראל וצוהו שלא יפחות
 ושלא יוסיף, כי חשש פן ישפיע משה עליהם
 ושיקבלו את התורה מתוך איזו התפעלות, על
 ידי השפעתו של משה רבינו, ולא מתוך
 הכרה פנימית³. גם נתנסה משה רבינו ע"ה

עד כמה מגעת נאמנותו שיוכלו למסור
 התורה על ידו לישראל, כי בודאי לפי הכרתו
 של משה רבינו בודאי חפץ היה שישראל
 יקבלו את התורה, ואלמלא נאמנותו מן
 הראוי היה שיוסיף להם דברים משלו, אבל
 אילו עשה כן לא היה ראוי שתנתן תורה על
 ידו, כי כמה דרשות אנו מוציאים מיתור של
 3 אות, ואילו היה משה משנה דבר מה א"כ אין
 הכרח שכך נאמר, וזהו נסיון גדול, ודו"ק.

כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל
 פרס כו' ויהיה מורא שמים עליכם, וביארתי
 14 בחידושי לפרקי אבות שם שבאמת צריכים
 לשני הענינים, היינו העבודה מאהבה
 והעבודה מיראה, כי לפעמים לא תספיק לו
 האהבה ולפעמים תחלש אצלו היראה,

72

לפי⁴ זה נביין ביתר דיוק מה היה חטאו של משה כמי מריבה, ומדוע נענש בצורה כה חמורה בגלל סטייה קלה מציווי ה', וכבר נלאו כל מפרשי התורה למצוא הסברים לזה כל אחד לפי דרכו. אמנם לפמ"ש נראה דהחטא היה מיוחד למשה, שמכיון שהוא היה מקבל התורה מה' והמסורה לישראל, וכל דיבור ודיבור שלו יש לו דין של תורת ה' וכמאמר הכתוב להלן [פ"ט]: וגם בן יאמינו לעולם, א"כ כל נאמנותו מיוסדת על זה שהוא מוסר את דברי ה' בדיוק כפי שנאמר מבלי לשנות כלום, וכמו שאמרנו חז"ל בבבא בתרא [דף ט"ז ע"א]: הקב"ה אומר ומשה

וכתב, אבל כאן הראה משה שהוא לא מקיים את ציווי ה' בדיוק כפי שהוא נאמר לו אלא שמוסיף הוא משהו משל עצמו, וחטאו זה מעמיד את כל מסירת התורה בסכנה, שהרי עכשיו אמינותו של משה מוטלת בספק⁵, ולכן הוכרח הקב"ה לעונשו בצורה כה חמורה ונוקבת, שכולם ידעו שרק כאן סטה משה משליחותו ונענש על זה, ואמנם כשאר כל התורה כולה משה אמת ותורתו אמת, ודו"ק.

וכעין זה איתא בדרשות הר"ן [דרוש חמישין דמה"ט היה משה כבד פה בכדי שלא יחשב כאילו קבלו ישראל את התורה בגלל צרות לשונו וכשר דיבורו של משה, ועיי"ש.

(11) הנה ר"ה

כיג. לא תרצח.

הנה בטעם העליון נקרא בקמ"ץ ובתחתון בפת"ח תחת ה'צ'. ויש לומר שרומז למה שאמרנו חז"ל בגמרא (ע"ז יט, ב) "מאי דכתיב כי רבים חללים הפילה, זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ["הפילה" מלשון נפל שלא מלאו ימיו], ועצומים כל הרוגיה, זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה" [עצומים מלשון עוצם עיניו], עי"ש בפירוש רש"י. וקראו חז"ל את שניהם רוצחי נפשות, זה בפתחת פה להורות, וזה בקמיצת פה ועצימת עין מבני הדור, ואינו מזכה אותם בהוראתו. לזה ירמזו קמ"ץ ופת"ח שהוראתם פתחת פה וקמיצתו, שהם בכלל "לא תרצח".

(12) ע"ז יט, ב

וזה אצלי מאמר השלמים רבותינו²¹, באמרם על עשרת הדברות, שהיו בשני הלוחות חמש בלוח אחד וחמש בלוח שני. ואמרו על זה, אנכי כנגד לא תרצח. וזה ממה שידעת כי הענין הנרמז באנכי הוא מציאות ה', והכופר במציאותו יאמר עליו דרך²² כי הוא הרגו, כי ציור העדר המציאות יכנה בלשון על שם הריגה, כמו שאמרנו באנשי דור הפלגה אשר בנו מגדל וראשו בשמים אך לא ראו את ה' נצב עליו וכפרו במציאות כל נבדל, ונאמר עליהם בדברי השלמים²³ שעשו ע"ז וחרב בידה כביכול כדי להרגו, כמו שכבר ביארנו זה בילדותנו בחבור התשוכה²⁴. והוא אמרם שענין אנכי כנגד לא תרצח. והוא הענין שרמזנו עליו במס' ברכות כפ' איך עומדין²⁵ כמה שאמרו שם ואולם חי אני²⁶ אמר לו הקב"ה למשה החיתני בדבריד. והשלימו המאמר לא יהיה כנגד לא תנאף, כי עבודת אלהים אחרים הוא נמשל בזנות, כי הזנות הוא התחלפות צורה עם מציאות הצורה המיוחדת לו לבדו, וכן אמנות השניות הוא בדומה לזה, וזהו לשון לא יהיה לך אלהים אחרים על פני²⁷, כלומר עם שאינך קופר במציאותי לא תשתף עמי דבר אחר לעבדו, וזה פשוט כבר אמר²⁸ חנו אחר אלהי נכר הארץ, וכן יעיד השכל כי הזנות הוא התחלפות הצורה הנאותה אליו בורה ונכריה כמו שביארנו. ואמר אחר כן לא תשא כנגד לא תגנב, שכל הגונב סופו לישיבע לשקר, או רמו למה שדרשו רבותינו²⁹ דרך צחות והערה בלא תשא מלשון משא, וכמו שאמרנו שלא תהא מתעטף בטלייתך והולך וגונב, שלא תהא מניח תפלין והולך ומרמה את הבריות, שהו נשיאת שמו של הקב"ה לשוא, והוא כענין גנבה גנבת הלב, וגנבת הדעת של בריות כגנבת ממון, וכמו שאמרנו בתלמוד המערב³⁰ לא לך הימנית אלא לאלין דברישך הימנית. ואמרו אחר זה זכור את יום השבת כנגד לא תענה ברעך עד שקר, ראה איך הודיעו כמבואר למביניו סתריהם, שהדבר תרמו בענין השבת הוא נופל תחת גדר העדות, שהוא מזוהר המעיין שלא יעיד בזה עדות שקר בעינו. וכבר אמרו במדרש³¹ זה דודי וזה רעי³² איך רעי אלא הקב"ה שנאמר³³ רעך ורע אביך אל תעזוב. וכבר את אביך כנגד לא תחמוד, כי החמדה הן חמדת ממון הן חמדת המשך אחר התאוות היא ראש לכל המדות המגונות והפחותות, וכבר ידעת שהבריות מזוללות בכבוד האב לפחיתות הבן ולרוע מדותיו, כמו שאמרנו ז"ל³⁴ ראייתם פלוני שלמד תורה וכו' אוי לו לאביו שגדלו וכו', והזהירו שיכבד את אביו בשלמות מדותיו וערבות הנהגותיו.

(13) תקראת יי א"י כ"ו

ועי' בזבחים (קטז). דכשניתנה תורה לישראל נתקבצו כל אומות העולם אצל בלעם הרשע ואמרו לו מה קול ההמון אשר שמענו שמא מבוך בא לעולם. אמר להם שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבוך לעולם. אמרו לו מבוך של מים אינו מביא אבל מבוך של אש מביא אמר להן שכבר נשבע שאינו משחית כל בשר. ושוב שאלו ומה קול ההמון הזה ששמענו. אמר להם חמדה טובה יש לו בבית גנזיו שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם וביקש ליתנה לבניו שנאמר ה' עוז לעמו יתן מיד פתחו כולם ואמרו ה' יברך את עמו בשלום. ולכאורה תמוה דאמאי חשבו אומה"ע שהקב"ה יביא על העולם מבוך של מים או של אש.

וביאר הגאון ר' מאיר שפירא זצ"ל דכאשר אוה"ע ראו אחדות גמורה בין בנ"י (כמש"כ "ויחן" בלשון יחיד) חשבו שבודאי הקב"ה מתכוון להביא חורבן לעולם ותהיה עת סכנה לכל יושבי תבל כי מצינו שבזמן שסכנה משותפת באה לעולם, אף אותם שהיו שונאים מאד ומעולם פתאום מתאחדים ונעשו חברים ועובדים שכם מאחד שינצלו מהסכנה. וכ"מ בדור המבוך שכתבת נח ששם חיו כולם בסכנה גם זאב גר בשלום עם הכבש. וכן היה אצל בלק ובלעם ששנאו זא"ז מאד ומקדם ומ"מ נתאחדו כאשר הסכנה מבנ"י התקרבה להם. ולהכי שפיר חשבו שהקב"ה מתכוון להביא מבוך של מים או של אש וזהו שגרם האחדות.

אולם בלעם השיב להם — ה' עוז לעמו יתן, ואין עוז אלא תורה שהיא מעוזן של ישראל. (ועי' במד"ד בפר' אמור פל"א עיי"ש) כונתו היתה להודיעם שאחדות זו של בנ"י אינה מפאת איזו סכנה משותפת הצפויה להם שהיא אחדות מפאת סיבה חיצונית רק דאחדות של בנ"י היתה לשם אחדות ממש והוי אחדות אמיתית ללא שום סיבה אחרת — והוי אחדות של תורה — כי התורה מאחדת אותם ויש להם מטרה משותפת להשפיע על כל העולם כולו שכל בני בשר יקראו בשם ה' ושיקבלו כולם את עול מלכות השי"ת. ובאמת לא זכו בנ"י לקבלת התורה אלא בשביל האחדות וכדמבואר בילקוט בפר' יתרו דכשבאו לסיני הושו כולם אגודה אחת. אמר הקב"ה — התורה כולה שלום ולמי אני נותנה, לאומה שהיא אוהבת שלום ומקרא מלא דיבר הכתוב ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

1 (יד) המה וכל החיה, הנה בשעת הסכנה יכלו כל הסכסוכים לכל המפלגות כי מי אשר יסכן נפשו בנסעו בספינה בשעה שחשבה להשכר לסכסך ריב ומדון אף שהלך אמו — בגאולה העמידה כ' וגר זאב עש כבש, וק מה רבותא? הלא גם במצול כנס נח להיבחו כל חיות יער הדורסים ולא נגעו זב"ז, ולמה ירעשו הסיפים על הענפים ישע"י על העמיד שכלו טוב ושלום אין קן, אמנם יש שלום שבאה מהכרת הלב ומטהרת הכפש מלחמת הדעת, ומוסר בעלה שלום זה, הוא יפוד נביאי אין אנו מבינים אותו, אבל שלום הבאה בשעת הסכנה ויתאחד עם אויבו הגדול ללחום שונאיהם זה אינו גדול כל כך, וזה היה במצול ואין חידוש שהי' עם שלום בחיבה שהמות היא

לפני עיניהם, וכאנו עומדים בין אריות הרזים לבלענו ההכרח לשלום שאל"כ ספינתנו תקרף חלילה ואין מקום למשונות מן הלך והארכתי בזה, ועוד אביא אי"ה להלן: